

Osvari Heikinheimo, Johanna Arola, Pekka Lahdenne, Lauri Saarela ja Heikki Mäkisalo

Sodan monet kasvot

Emme olisi koskaan halunneet toimittaa tällaista joulunumeroa. Valitessamme teeman aiheita viime maaliskuussa Venäjän hyökkäys Ukrainaan teki ratkaisun puolestamme. Raaka sota Euroopassa on niin iso ja ylitseppääsemätön asia, ettemme voineet jättää sitä huomiotta. Joulunumeron toimitus, kuten valtaosa Duodecim-seuran jäsenistä, kokee ensi kertaa elämässään lähialueillamme riehuvan sodan tai sen uhan. Haluimme nostaa esiin historiallista näkökulmaa aikaisemmista kriiseistä sekä saada mahdollisimman laajan asiantuntijajoukon avaamaan nykytilannetta lukijoillemme lääketiedettä unohtamatta. Riippumatta siitä, kauanko joudumme odottamaan rauhan solmimista, sota vaikuttaa elämäämme vielä monen vuoden ajan, osalla koko loppuelämän.

Olimme jo uupua koronaan, ja taistelu ilmaston lämpiämisestä näyttää törmäävän aina uusiin esteisiin. Ja sitten iski vielä pahin pelko jopa ydinsodan mahdollisuudesta. Epätasa-arvoinen, ylikansoitettu maailma taistelee luonnonvaroista, konflikteja syntyy, ja niitä höystetään uskonnoilla, nationalismilla ja ihmisten pohjattomalla ahneudella.

Ihmisuenteen pimeistä sopukoista kumpuaavaa raakuutta ja pahuutta kuvaa hyvin myös tuttu Stanfordin opiskelijoille vuonna 1971 tehty kokeellinen vankilatutkimus. Puolet tutkituista valittiin vartijoiksi, puolet vangeiksi. Koe keskeytettiin vartijoiden käytyä yhä raaemmiksi. Tutkimusta on käytetty osoittamaan, että kuka tahansa kykenee pahuuteen, jos hänelle annetaan rajoittamaton valta.

Valta tulee tavallisilta ihmisiltä, jotka tarvitsevat sankareita, joihin samaistua, urheilijoita, julkisuuden henkilöitä ja valtion päämiehiä.

Sokeasta uskosta omaan johtajaan on selkeitä esimerkkejä niin idästä kuin lännestäkin. Onneksi jäljet eivät aina ole yhtä tuhoisia. On vaikeaa ymmärtää, miten paljon sodan osapuolten maailmankuvat ja käsitys ihmisoikeuksista voivat erota, mutta pahuudelle ei koskaan pidä antaa periksi. Ihmisoikeudet ja demokratia ovat fundamentaalisia arvoja, joiden puolesta on jaksettava toimia.

Sotaa käydään useilla rintamalla, ehkä useammilla kuin koskaan. Aseiden lisäksi sodankäynnin välineinä ovat muun muassa energia, maailman ruoka ja informaatio. Vihollisuudet ovat näennytäneet ukrainalaisia 1930-luvulla nälkään, ja alkaneena talvena uhkaa paleltuminen energi-anpuutteessa. Liberaali ja totalitaarinen maailmanjärjestys ottavat mittaa toisistaan.

Joulunumerossa käsitellään Ukrainan sotaa mutta pohditaan myös kriisiolosuhteiden vaikutusta väestöön ja lapsiin laajemminkin. Omat sotamme läpikäyneet käyvät yhä harvemmiksi, mutta sodan aikana ja pian sen jälkeen syntyneet ovat eläneet lapsuutensa kolmannen maailmansodan pelossa. Sitä myöhemmin kasvaneille sodat ovat olleet jo hiipuvaa historiaa. Juuri kun pelko oli alkanut haihtua epäluuloisimmiltakin, saimme valtavan iskun vasten kasvotamme: onko tämä edes mahdollista? Tämän joulunumeron kirjoituksista paistaa osittain epätoivo, mutta myös usko, että tästäkin vielä selvittää. Maailmanlaajuisesti kansojen yhdistämiseksi tarvitaan kuitenkin muutakin kuin yhteinen vihollinen. On tärkeää, että jatkamme aktiivisia tekoja sodan uhrien auttamiseksi sekä Ukrainassa että kaikkialla siellä, minne sotapakolaiset ovat joutuneet siirtymään pois kodeistaan.

Pahuudelle ei koskaan pidä antaa periksi.

Ukrainan sodalla on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia myös sotaa käyvien maiden ulkopuolella. Yksi konkreettisimmista riskeistä on nälänhätä, jonka todennäköisyys on jälleen suurentunut maissa, joihin ukrainalainen vilja ei saavukaan. Sodan jatkuminen ja kriisin paheneminen saattavat johtaa nälänhätään kehittyvissä Afrikan maissa ja pahimmillaan sysätä liikkeelle massiivisia muuttoaaltoja kohti vauraampaa Eurooppaa. Sodasta ja sotaan liittyvästä pakolaisuudesta seuraa myös monenlaisia terveydellisiä ongelmia, sotavammoista mielen-terveyden häiriöihin ja uusiin infektioauteihin. Sodalla on monet kasvat.

Sota Ukrainassa vaikuttaa negatiivisesti myös muiden globaalien ongelmien ratkaisuyrityksiin. Kun huomio ja laajat resurssit joudutaan kohdistamaan ennen kaikkea sodan tuhoista ja seurauksista huolehtimiseen, jäävät

muut merkittävät ihmiskunnan haasteet vaille riittävää huomiota. Ilmastonmuutoksen torjunta ja naisten oikeudet Iranissa tai Afganistanissa ovat esimerkkejä tärkeistä asioista, joiden ei olisi varaa jäädä varjoon nytkään. Maapallo on entistä monisairaampi.

Vuosi 2022 on näyttänyt, mihin ihminen pahimmillaan mutta myös parhaimmillaan pystyy. Joulukuussa 2021 avaruuteen laukaistun James Webb -teleskoopin ottamat, maailmankaikkeuden alkuhetkiin ulottuvat kuvat ovat pysäyttäviä. Teleskooppihankkeeseen osallistui lukuisia maita, Suomi osana Euroopan avaruusjärjestöä. Toivomme joululahjaksi kaikille lukijoillemme – sodan loppumisen ja lämpimän joulun lisäksi – pieniä ja suuria arkisia hyviä tekoja toisillemme sekä lisää James Webbin kaltaisia ihmiskunnan huimaavia projekteja. ■

OSKARI HEIKINHEIMO, professori, osastonylilääkäri
Tämän joulunumeron päätoimittaja
Aikakauskirjan entinen gynekologian vastuutoimittaja

PEKKA LAHDENNE, LKT, dosentti, lastentautien erikoislääkäri
Aikakauskirjan entinen päätoimittaja ja pediatrian vastuutoimittaja

JOHANNA AROLA, osastonylilääkäri, molekyylipatologian professori
Aikakauskirjan entinen päätoimittaja ja patologian vastuutoimittaja

HEIKKI MÄKISALO, professori, gastroenterologisen kirurgian erikoislääkäri
Aikakauskirjan entinen toimitussihteeri ja kirurgian vastuutoimittaja

LAURI SAARELA, FM
Aikakauskirjan toimittaja

Kuuntele podcast, jossa Kari Hevossaari keskusteleekin teemasta Oskari Heikinheimon kanssa!